

PREMIER: EXKLUZÍV

VELE, VELEMBEN

Két korty víz

SZABÓ G. LÁSZLÓ
TÖRŐCSIK MARINÁL JÁRT

Könnyű lenyomni a kilincset, belépni pedig egyenesen fel-emelő érzés a velemi porta kapuján. Takaros ház, mondják vidéken. Fehér falaival lágyan néz az utcafrontra. A falu sem akármilyen. Romantikusabbat festeni sem lenne könnyű. Gesztenyemézénél sincs finomabb sehol e tájon. Fent a hegyen, mert hegye is van, na jó, egy magasabb dombja, karcsú kis kápolna őrzi mélységes nyugalma. Csend honol a faluban, itt mindig csend van, még délután kettőkör sincs ember az utcán. Velem hallgat. Aki nem ismerős erre felé, nem is sejtí, ki lakja a takaros házat. Azt pedig végképp nem, hogy kincsrejtőnek a szélnek, esőnek, kemény fagynak, erős napfénynek hosszú évek óta ellenálló falak. Itt ugyanis ő a kincs, a felbecsülhetetlen, minden értéket felülmúló, sem szavakkal, sem számjegyekkel ki nem fejezhető kincs: *Töröcsik Mari*. Aki nem tudja, hol kell keresni, magától meg nem leli.

Megállok egy pillanatra az udvar fedett részén, gyors üdvözlések és hosszú búcsúzások színhelyén. Megfordultak itt már sokan. A fővárosból és külföldről egyaránt, de a faluból is többen. Közeli és távoli szomszédok, akik egyformán óvják és féltik, tisztelik és szeretik őt. Jönnek most is egy-két szóra, csak hogy lássák, jó egészséget kívánjanak neki, és nyugodt szívvel mehessenek tovább, látva, hogy él, megvan, a körülményekhez képest még túrhatóan is.

Életemben színésznek soha nem énekeltem. De még csak halkán, kísérőleg sem. Most furcsa mód nem vagyok zavarban. Egy kicsit sem. Orchideával a kezemben ki merem engedni a hangomat. Bátran, ahogy kell. Szemérmetlenül. Mert lila az orchidea, s így könnyű kimondani, eldano-lászni, hogy *szeretem*. Főleg, hogy ő is éneklí velem. Mint régen. Szépen. Ért-hetően. Érzelmeket nem visszafogva. Úristen, fut át az agyamon, én *Töröcsik Marival* „alkottam” duettet. Másfél, két percre? Mindegy. Életem páratlan művészi teljesítménye.

Állunk egymással szemben a szobában, a nappalijában, ott, ahol a legtöbb időt tölti, de a legtöbbször egyedül, szóltanul, szemlélődve, tekintetét naponta ezerszer körbefuttatva képe-

ken, tárgyakon, bútordarabokon, díjakon, ajándékokon, könyveken, a szívének legkedvesebb, fekete-fehér felvételeken. Fotók a falakon, a kandalló tövében, szemközt, a kis asztalon, *Maár Gyula*, *Teréz* és *Son*, keretben a Nemzeti Színház társulatával, Pélyen, a szülőfalujában, odébb a *Merry-Go-Round*, vagyis a *Körhinta* jól ismert pillanatfelvétele, *Fábri Zoltán* tizen-négy karátos filmjének legszebb jelenete, ő és *Soós Imre* a Cannes Classics 2017-es angol nyelvű plakátján.

Két-három lépést tesz meg egyedül, aztán leül. Lassan. Óvatosan. Itt már minden mozdulatnak súlya van. Fontossága is. Kimértsége. Felsőhajt. Ölébe teszi két kezét. A fájósat és a még fájósabbat is. Össze nem kulcsolhatja őket, az idegszálak nem engedik. Hány percig bírja majd így, szoborként a bőrkanapén, fut át az agyamon, mikor mondja majd azt, hogy elég, ennyi volt, nincs több erőm, búcsúzzunk el! De most nem szabad meghatódni, elszomorodni, most már minden perc, amit vele tölthet az ember, százszoros ajándéka a korábbi óráknak. Hol van az a nyár, amikor kint ültünk, a nagy diófa alatt? A padon, amelyet annyira szeret. Ott ücsörgött éveken át Maár Gyulával, élvezve a csendet, a kettőjük közt megállt időt, a kert nyugalma és a végtelennek hitt együttlétüket. Mára emlékké fagyott ez is, mint utolsó közös filmjük, a *Töröcsik* poétikus záróakkordja, amelyben a semmitől sem félő, sőt mindent merő grófnő szerepében ridiküljébe rejtve az apától megszerzett pénzösszeget, elegánsan kísétál a katolikus kolostor kertjéből. Két perc a jelenet, ahogy kilépve a dogmák és a normák zárt világából, erénnyel és bünnel mit sem törődve, finom léptekkel végigmegy a kavicsos úton, majd eltűnik a ködben, de az a két perc már a háborút követő, új társadalmi rendszer illúziója. Általa. A testtartása, a járása által.

Elegáns most is, mint mindig. Nem öltözött ki, de bármit vesz is magára, az szépen áll rajta. Köhög. Erősen köhög. Beszélni szeretne, de nem tud. Nem is aludt jól, mondja később. Az időjárás-változás mindig megviseli. „Amikor visszajöttem a klinikai halálból, az orvosom megmondta: a frontot mindig meg fogom érezni. Most is

egész éjjel fent voltam. Hallgattam a szelet, ahogy tombol.”

Nincs egyedül a házban. Vigyáznak rá. *Tamás* már a budapesti életében helyet kapott, *Ildikó* azóta van mellette, amióta lent ragadt Velemben. Annak pedig több mint három éve. Szombathelyi orvosaihoz ragaszkodva döntött a vidéki lét mellett, de azért is, mert emlékeiben itt, ezen a pontján a világnak Maár Gyulához is közelebb lehet. A leginkább ugyanis ő hiányzik neki azok közül, akik elmentek. A férj, a szerető, az alkotótárs. Dühöng is miatta eleget. „Akkor ért véget minden, amikor itt hagyott. Bezárkoztam. Elvonultam. Úgy éreztem, minden elveszett.”

Nehezen, de egy idő után sikerült összeszednie magát. „Élni kell, míg Isten engedi – mondja –, csak nagy árat fizetek érte!”

Megint hosszas köhögés, aztán ismét egy hosszabb csend. Percekbe telik, míg megnyugszik a teste, kismul az arca. Figyelem, hol áll meg a tekintete: a szemközti szék tűzzomancán. Fekete, kék és arany színnel festett színházi maszk a szék bordó hátlapja. Ha nem mondaná, akkor is rájönnek: Maár Gyula alkotása. Festményei közül is körbeveszi jó néhány. Ez jelenti számára a lelki örömet. Az ő arca, az ő kéznyoma.

„Mindenre emlékszem, ami régen történt – szólal meg váratlanul. – Csak arra nem, hogy mi volt tegnap és tegnapelőtt. Hatvan év alatt irgalmatlan szövegmenyiséget tárolt az agyam, a *Száz év magányt* is könnyen megtanultam, de már nem tudom, miről szól a regény. Pedig *Márquezt* is annyira szerettem!”

Erős fénysugár tör be az ablakon. Végigfut előttünk a padlón. Nem tudom, mi jár a fejében, de látom, ahogy magában már illeszti egymáshoz a szavakat.

„Én bizonyos dolgokat sokkal jobban érzékelek, mint ahogy meg tudom fogalmazni. Kaptunk egy életet az Istentől. Ez nagyon nagy dolog. Sokszor mégis megnehezíti a mindennapjainkat, annak viszont biztos oka van. De amit kaptunk, azzal nem lehet visszaélni. Ezzel is tisztában vagyok. Csak-hogy ez mégsem pontos, mert van, aki olyan hajlammal születik, hogy öngyilkos tud lenni. De vannak emberek,

ÁTUTAZÓK

FOTÓ: VÍGSZÍNHÁZ

mint én, akik bármennyit szenvednek, erre semmilyen körülmények között nem lennének képesek. Az életnek örülni kell, akármilyen nehéz. Egyetlen dolog van még: ha te tudsz szeretni, akkor tégedet is lehet. Ez a legfontosabb. Hogy tudjunk szeretni.”

Széthullott mondatait rakom így össze. Szépen felfűzött szavai között a legmélyebb lélegzetek kivágva. Pontosan fogalmaz. Tudja, mit akar mondani, csak a tüdeje sokszor közbeszól. A cannes-i plakát is érzelmeket ébreszt benne.

„Nekem elmesélte a halála előtt *Szirtes Ádám*, hogy Soós Imre ráborult és zokogott. Sem Párizsba, sem Karlovy Varyba nem engedték ki őt a Körhintával. Valaki, egy állat visszamondta neki, hogy amikor engem a *Simon Zsuzsa* nem engedett ki a főiskoláról Cannes-ba, akkor Fábri Zoltán azt kérte, hogy akkor ő a Soós Imrével akar utazni. És akkor azt mondták neki, hogy képzeli, egy buta paraszt képviseli majd az országot? És ezt valaki elmesélte Soós Imrének. Hát így élünk mi Pannóniában!”

Vizet kér. Két kortyot. Lassan nyeli le. A poharat én tartom. Az ő keze már nem engedelmeskedik. A zsebkendőt még az ujjai közé tudja szorítani, a kanalat már nagyon nehezen. Küzdelem ez, óriási küzdelem. Az idővel, a testével, minden idegszálával. Rebbenékeny állapot az övé. Kín, fájdalom, beletörődés, tiltakozás, elfojtott indulat. Mást és mást hoz minden pillanat. Vannak éjszakák, amikor már kezében a képzeletbeli kis koffer. Tudja, hogy nagy út vár még rá. Átutazás időn és téren. Elfogadta. Már azt sem mondja, amit sokszor elmondott az elmúlt két-három évben. „Csak az fáj, hogy már nem léphetek színpadra.” Már ez a vágy is elcsitult benne. Sok mindent engedett már el az életéből. Már csak emberekhez ragaszkodik. Barátokhoz, pályatársakhoz, akik fontosak voltak, és azok is maradtak számára. Akiknek ő is fontos. Akik hívják, hallani akarják akkor is, ha nem is értik minden szavát.

Mert a szavak is elfáradnak.

„A zsenialitás több mint értelem – írta jó barátja, *Pilinszky János*. – A zsenialitás legvégül jóság és szeretet.”

Ahhoz pedig szavak sem szükségesek. A búcsúzáshoz is elég egy tekintet. Ha már a szavak is fáznak... ❁

HIRDETÉS

PREMIER: EXKLUZÍV

A gyöngyszem

SZABÓ G. LÁSZLÓ

Mari mama. Neki Mari mama. Kiskora óta így hívja őt.
De arról, hogy nem akármilyen
rokon kapcsolatban állnak, hosszú ideig hallgatott.

Járai Máté, a Győri Nemzeti Színház Jászai-díjas művésze, ahogy önmagát titulálja: *Törőcsik Mari* balkézről jött unokája. Sem filmben, sem színházi előadásban nem látható őket a közönség. Kapcsolatuk azonban annál szorosabb. Ezt bizonyítja most az a videófelvétel is, amely a koronavírusjárvány idején készült, és százezrek tetszését nyerte el. Szó sincs paródiáról, ez csupán szívvel-lélekkel átítatott utánzás, de a magas művészi fokon. A műfaj legújabb, fényes gyöngyszeme.

„Édesanyám *Maár Gyula* első házasságának gyümölcse. Filmrendező nagyapám már hat éve *Törőcsik Mari* férje volt, amikor én születtem. Még egészen kicsi voltam, nem is beszéltem, amikor már Mari mama meselemezeit hallgattam. Nem rongyosra,

törésig! Mint a bölcsődal, úgy ragadt meg a fülemben a hangja. Már iskolás kölyök voltam, amikor egy ebéd közben odaszóltam apámnak, hogy te, *Alfréd*, add már oda a só! Visítva röhögött az egész család, sírtak a nevetéstől. Ismertebb színész koromban, egy rádióinterjú végén, bár szóba sem jött, hogy nekem bármi közöm van *Törőcsik Mari*hoz, az ő hangján hirtelen azt mondtam, na, most már ne beszéljünk annyit, mert kiszáradt a szájam, szeretnék innen hazamenni, legyen ebből elég! Néma csend lett, lefagyott az adás, a riporter megsemmisült, majd azt kérdezte: Ez most honnan jött? Hogy került ide *Törőcsik Mari*? Onnan, hogy gyerekkoromban sok nyarat töltöttem *Maár Gyula* nagyapáméknál, *Velemben*. Mindig nagyon figyeltem *Mari* mamát, iszonyatos

tisztelet volt bennem. Már akkor tudtam, hogy az ő társaságában lenni az valami különleges élmény és ajándék, és hogy milyen jó nekem, hogy velük járhatom az utcákat, velük mehetek el a bükkfűrdői strandra. Ez mind nagyon belém ivódott. Amióta nagyapám meghalt, úgy érzem, kicsit szorosabb lett a kapcsolatunk *Mari* mamával, és ennek köszönhetem azt is, hogy eljött és megnézett a színházban.”

Korábban soha, egyetlenegyszer sem látta őt színpadon. A pályáját sem könnyítette meg. Hagyta, hogy mindent a maga tehetségével, a maga erejével, kitartásával érjen el.

„Hosszú ideig tartó, fájdalmas út volt ez. Nekem nagyon fontos lett volna az ő dicsérő szava, de csak olyankat mondott, hogy milyen helyes fiú lett belőled, meg hogy milyen gyönyörű a feleséged! Igazából nem én hívtam fel magamra a figyelmét. Mások, akik dolgoztak velem. Ők szóltak neki. Tőlük tudta, miket játszom, milyen szerepeket, és hogy kikkel dolgozom. A fordulópont nagyapám halála után jött el. Talán a lelkiismeret-furdalásán akart valamelyest enyhíteni. Azt mondta, nem lehet, hogy úgy halok meg, hogy nem láttam Mátét színpadon. De még élt *Maár Gyula*, amikor elküldtem *Mari* mamának egy csomó velem készült interjút, és látva az egyik képet, arra kért, hogy azt külön küldjem el neki, mert meg akarja mutatni a nagyapámnak. Szerinte ugyanis úgy nézek ki azon a fotón, mint *Ralph Fiennes*, akivel *A napfény ízében* forgatott.”

Martin McDonagh *A kripli* című darabjával vendégszerepeltek a győriek Budapesten, azzal az előadással, amelyben Járai Máté hatalmasat alakított. Ebben az előadásban látta őt *Törőcsik Mari*, és akkor kapta tőle a legnagyobb dicséretet.

„Színészként akkor elismert. Te, ide figyelj! Tudsz valamit, amit rajtad kívül nagyon kevesen. Csak ülsz és vagy. Néztél előre, nem szóltál egy szót sem, és én pontosan tudtam, mire gondolsz. Az ő szájából ez több volt, mint dicséret, hiszen a színpadi létezés nála teljesen természetes állapot. Ennél többet színészként nem is lehet elérni. Vannak nagy sikerek, de erre törekszik mindenki. Azt a bizonyos fotót pedig megmutatta *Maár Gyulának*, valamiért ez borzasztó fontos volt

neki, de a nagyapám nem jött el meg nézni engem. És mert a budapesti közönség álló vastappsal jutalmazott A kripléért, Mari mama ezt sem hagyta szó nélkül. Egy kezemen meg tudom számolni, hányszor álltak fel nekem. Imádtak, szerettek, de álló vastapsot ritkán kaptam. Úgyhogy ezt az estét nagyon jegyezd meg magadnak! Meg is jegyeztem. Az az este eddigi pályám csúcsa volt.”

A videófelvétel ötletét egy tervezett önálló est sugallta. Azon énekel majd Törőcsik Mari-dalokat, kettőjük történeteivel összefűzve. Ha eljön az ideje... Már hetek óta dúlt a koronavírusjárvány, amikor sokak kérésére ezzel a dallal adott életjelet magáról. Gyere, te nímand, á la Törőcsik Mari. Egy négyperces produkció, amely robantott a világhálón. Napok alatt 350

ezren tekintették meg. Fergeteges produkció. Egyszerre szívmengető és szívszorogató.

„Nem hiszek az online-színházban. Nekem a színház élő közeg. Ott vagyok én, és ott a közönség. Egymás szemébe tudunk nézni. Érezzük egymás illatát, lélegzetét. Technika ide, technika oda, ha csak közvetítéseket játszánánk, a színház azonnal meghalna. De tisztában vagyok azzal is, hogy történhet bármi, a mai technika lehetővé teszi, hogy szólhassunk a nézőkhöz. Eleinte úgy gondoltam, írok egy levelet, amelyben elmondom, hogy a jövőben is számítok a közönségre, de legyen ez most a befelé fordulás ideje. Aztán újra ott leszek, és játszom ezerrel, ahogy, remélem, tőlem megszokták. Viszont olyan erős volt a nyomás, és annyira bántó lett volna ebben az

egészen nem részt venni, hogy azt mondtam, jó, de én nem verset és nem is mesét fogok mondani, vagy valamilyen történetet előadni, hanem egy picit megnevettetem az embereket. A Mari mama-szám mindig bejön a közönségnek. A fellépéseimen is úgy kerem a műsor, hogy a végén rázendítek erre a dalra. Ha azt kihagyom, a gázsi sem jár. A kalapot, a sálát, a napszemüveget, a ruhát a feleségemtől kölcsönöztem. De semmit nem gondoltam át. Improvizáltam. *Kiráti* kértem meg, hogy kövessen kamerával. Nagyjából annyit mondtam csak el neki, hogy fogok mozogni, mikor fogok leülni, és hol lesz vége a dalnak. Soha semmit nem tudok megnézni magamról, még egy stúdióbeszélgetést sem, de ezt a felvételt szeretem. Pimaszság, önrónia, végtelen tisztelet és szeretet van benne, azért. Úgy tudok nevetni rajta, mintha nem magamat látnám. Ha nincs a karantén, valószínűleg soha nem születik meg ez a videó. De így, hogy fent van a világhálón, már Amerikából is jönnek visszajelzések.”

Van egy mondat a felvételen, amelyből egyik napról a másikra szállóige lett. „Csituljatok nullára!” Nem, ezt nem Törőcsik Maritól hallotta Járai Máté, de abban a stílusban hangzik el, ahogy ő mondaná. Egyébként is imádja a szavajárását.

„Mari mamának nagyon fontos a férfi és női szerep. Ő mindig kiszolgált Maár Gyulát. A nagyapám ült a fotelben, és behozta neki, amit kért. Talaly, amikor vendégségben voltunk nála Velemben, ránk sütött a nap a szobában. Egyszer csak odaszólt a feleségemnek, hogy te, kedves, állj már fel, húzd be azt a függönyt! Kira felállt, behúzta, és visszaült. Mire Mari mama: Te, korán ültél le! Ő ugyanis még kért volna egy csomó mindent. De Kírának is van humora, és nyomban megkérdezte: Mari, mihez képest? Vagy kint volt egy tál kesudió az asztalon. Belenyúltam. Azt mondta: Te, marha, bele ne egyél már! Az az enyém. Meghalok, ha valaki fertőzött kézzel vesz belőle. És a következő pillanatban leverte az egészet a szőnyegre. Rám nézett, és csak annyit mondott: Na, most jól megvert engem az isten, mert önző voltam. Ismerem a stílusát. A szigorát, a határozottságát, a humorát, az iróniáját, amivel ő oda tud szólni. De ezt nem szabad bántónak venni. Őt csak szeretni lehet.” ❀

